

RÁNO SLIBUJE

Olga Stehlíková: Výkladový slovník

Host, Brno 2023, 94 s.

Zdeněk Volf

Říká se, že básník by měl věnovat jednu knížku dětem. Nárok pro někoho nepřekročitelný, pro jiného schůdný, a zvláště v dobách útlaku, cenzury dokonce vítaný. V tom ohledu má Olga Stehlíková (1977) již splněno; nicméně přísně vzato – z hlediska poezie – až s touto svou pátou, byť nazvanou zdánlivě nepoeticky, ba (vyvoláme-li jménem *Mojenka* tu třetí) nedětsky, dospěle: *Výkladový slovník*.

Ovšem jen do té doby, než se skrze filologa Ruzzara (k výboru z Jana Polkowského *Hořká hodina*) dočteme: „... výraz ‚slovník‘ nese nádech něhy.“ Hlavně však než knížku samu rozevřeme! Knížku skrz naskrz obrazivou, v dobré tradici Daisy Mrázkové či Mileny Lukešové a Jana Kudláčka. A jistěže – básnický – především v posloupnosti Františka Halase. Konkrétně pro báseň z jeho nejkratších, „Rtut“: „*Běhá. Slyším otázku: / To je z hadích ocásků?*“ Ale i ta je vlastně „dlouhá“. Vždyť stačilo by zanechat jen slova z jeho nejznámějšího snad čtyřverší „Poučení synovské“:

„*Slza je voda, co je sama.*“ Halas kolem toho s nabývajícím otcovstvím za války kroužil. Silně. Neodvážil se však a pořad – pro báseň? – přidával další a další verše, mimochodem zhusta, jak podotýká jeho editor Ludvík Kundera, přetavované z výroků obou synů... Ani Milena Lukešová však nenašla odvahu osamostatnit v monostich třeba nadpis „Jak je bosé noze v rosé“. I Daisy Mrázková pozůstala v *Písničkách mravenčí chůvy* u jediného monostichového projevu „Mlha“: „*V mlze je každý sám před mlhou utíkám.*“

Teprve Olga Stehlíková, zdá se, pohnula kormidlem a vpustila ryzí vítr krátkosti i do poezie pro děti. Dobře poučená někdejšími lettrismem či pozdějšími konceptualistickými projekty v podobě textových instalací na zdech (J. Valoch) či vepsaných klackem do obrazů malovaných hlínou (M. Palla) – viz blíže její editorství v revue *Pandora* (14/2007, „Tematizujeme: experiment“). Nicméně v případě *Výkladového slovníku* jako by se slovo neosvobodilo jen takzvaně pro umění, a kdo ví, možná ani ne výhradně pro děti jako pro bytí. Pro samo slovo na počátku. Kupříkladu skrze jednoverší na bělostném podkladu: „*ráno slibuje*“. Publikace má sice 94 stran, ale skutečnou stránkou je vlastně dvojstrana. Tedy vlevo, přesně ve středu vnímáme „*ráno slibuje*“ a vpravo obrovskou, chce se říct k snědku vykrášenou houbu ilustrátorky Michaely Caskové. Jenže „houbu“ nikoliv coby náповědu případně hádance, nýbrž ve smyslu události, performance, kdy je náhle zaměnitelné, zda bylo dřív slovo, nebo obraz, zda slovo vyřklo dítě, ten geniální lingvista od dvou do pěti (K. Čukovskij), či zvnitřnila autorka.

Cit pro krátkost a experiment projevila Olga Stehlíková již v aforizujících dvojverších básnické druhotiny *Vejce/Eggs*. Až ve *Výkladovém slovníku* ho ale rozehrává i dotahuje do nejkratších projevů mezi glosolálií, epigramem, aforismem a haiku. Někdy upoutá nonsensovým nápadem: „*židle padá noha-*

tosť“, případně nedořečeností: „*sladkosti se nemajíš*“, jindy haikovou metaforou: „*moře – rybí kolébka*“, zosobněním: „*nepořádek se zlobí i vyhazuje*“ anebo mudroslovím: „*kamarád je hra, co nemusíš vyhrát*“ – pokaždé ale v součinnosti s duhovými malbami Michaely Caskové. A často spíš podmalbami, kdy na nás z akvarelové tmy zazáří hláskosloví – tmjpln – slov: „*tma je plná*“. Ale také (co do prostoru) mezi-malbami, kdy v mezeře mezi slovy: „*čím víc sníh mačkáš, tím víc není*“ – je palcová rukavice „protátá“ bílou koulí; nebo rozevřená a jakoby až do nebe prázdná krabice k poznání: „*podvod je, když jsi věřil a teď se zlobíš*“.

Lze tedy považovat – starými otázkami řečeno – *Výkladový slovník* za poezii pro děti? Nebo jen poezii o dětech a vlastně pro dospělé...? Když jsem si to tak o Vánocích testoval na svých už osmi vnoučatech, řekl bych, jak kdy a pro které. Některá z nich, zkažená již klipovým viděním přes tablet nebo mobil, se tvářila zcela nechápavě; zato jeden vnuk, když jsme přeslabikovali (jako kdyby) z bílé zdi: „*míč je tam, kde zrovna nejsí*“ a on poohlédl napravo, na míč už už mizející ze stránky, zarazil se. Svitlo mu? Bylo to to pověstné cink, kterým k nám vchází poezie? – Přičemž pro úplnost třeba upřesnit, že ubíhající míč je červený; že i slovo *míč*, jako ostatně všechna ta jen pro potřebu černobíle recenze ztučněná slova, je ve sbírce vysázeno červeně (neztučněně).

Buď jak buď, i nakladatelská anonce na zadním obalu povzbuzuje: „... k přemýšlení, společnému poznávání, povídání a sblížení vašich světů.“ A pravda, jeden z pozapomenutých duchovních darů seslaných kdysi kolébce naší kultury o Letnicích je dar výkladu. Lidé se najednou podívovali, že rozumí neznámým jazykům... Dar poezie *Výkladového slovníku*, domnívám se, stojí právě v této službě. Verbálně i vizuálně, citově i intelektuálně. Žádná z barev dovolávajících se takřka znamená duhy není protežována

ani upozadována. Slovo má ještě své ticho. Jiskru. Lásku až do hlásek. Nespěchá. Nezamotuje. Sklání se. Vítá. A jestli Ivan Wernisch projevil starost, že „*kdo je přespříliš stručný, začne nakonec užívat slov na úkor řeči*“, Olga Stehlíková z přímluvných mezer mezi slovy „vykládá“: už slovo je řeč. A Susan Sontagová z eseje „Estetika mlčení“: „*Umění, které mlčí, nutí k zírání.*“

Zkrátka a dobře: „*máma je všechno*“ – slyšeli jsme snad tisíckrát, ale teprve když se to „položí“ poblíž lžičky, lístečků, dvou zralých trnek, sirky, oříšku a ověncí – jak jinak než šípkovými (růžencovými?) – korálky, je to svým způsobem meditace. „*Význam slova je v jeho použití*“, předestírá sice Ludwig Wittgenstein, avšak konceptuální inspirace se neobejdou bez kontextu; ne-li rovnou „kontextualismu“ (V. N. Někрасov). Vklad básničky a lingvistky Olgy Stehlíkové je zejména v jejím napojení se na původní slovní vnímání, neohrožované dosud dospělostí, jástvím. A tím i pocitem odcizení, nicoty; nýbrž chráněné kontextem blízkosti, bezpečí, ano – mezi dvěma plyšovými arcipantoflemi: „*velkej táta*“.

A samozřejmě... Ne že by nás přitom nenapadlo, nevyznívá-li některá ze slovních realizací, byť i poblíž slimáčka na podzimmním lístku, příliš obyčejně: „*venku se děje*“. Nemělo-li být... třeba nad všemi těmi vynořujícími se žížalami, pírkami, kamínky, řetízky, mrkvičkou místo konstatování: „*všechny poklady jsou v hlíně*“ – vyřčeno alespoň: „*všechny poklady nejsou v hlíně*“? Ale básnička jde na tento risk a až na kolena ke každému dítěti („*ležaté dny, hořká polknutí. nemoc*“; „*hrůza vede dolů. sklep*“; „*záchod, hned zas běžet*“), uvědomujíc si, nezastupitelně, že vytváří příběh vnímání. Že takhle k dětem – v něčem – přistupuje poezie poprvé.

A my další ji už můžeme pouze napodobovat. ■